

De beuk er in

evaluatie en advies bosbeheer Nimmerdor

vanaf nu rustig aan: liever *bos ontwikkelen* dan *bos omvormen*
een *relaxtere houding* tegenover de Amerikaanse eik
zorg voor een *weerbaar bos* met beuken
op gebied van *Beleving* valt veel te winnen
belangrijke rol voor *vrijwilligers*

Vooraf

1 Analyse: globale beschrijving bestaande situatie

- 1a Indruk van het gebied
- 1b Het vigerende beheerplan
- 1c Beheer afgelopen periode

2 Evaluatie: beoordelen van plan en uitgevoerd beheer

- 2a Noten bij het bestaande beheer- en werkplan
- 2b Beoordeling van het gevoerde beheer

3 Visie: doelen voor een nieuwe fase

- 3a Leven met Amerikaanse eik
- 3b Bos *ontwikkelen* in plaats van *omvormen*
- 3c De rol van de beuk
- 3d Meer Beleving
- 3e Benutting van de houtaanwas

4 Strategie: hoe die doelen te bereiken

- 4a Extensief beheer
- 4b Zomerse stobbenbehandeling
- 4c De beuk er in
- 4d Bos mooier maken
- 4e Hulp van vrijwilligers

Samenvatting

Vooraf

Dit rapport is opgesteld op verzoek van de gemeente Amersfoort en is bedoeld voor bestuurlijke, ambtelijke en externe betrokkenen bij Nimmerdor.

Het beheer van de afgelopen periode is aan de hand van terreinbezoek en enkele gesprekken getoetst aan het vigerende beheerplan en de werkplannen. Trefwoord in die plannen is het 'omvormen' van het bos, dat wil zeggen delen van het bestaande bos vervangen door een ander soort bos. Met name het terugdringen van het aandeel Amerikaanse eiken is stevig aangepakt. De ingrepen hadden een behoorlijke impact op het boslandschap en heeft bij veel betrokkenen weerstand opgeroepen. Dat heeft onder andere geleid tot de instelling van de werkgroep 'In gesprek over Nimmerdor'.

Niet alleen het uitgevoerde beheer, ook de uitgangspunten van de plannen zijn beoordeeld. Door de ingrepen van de afgelopen periode, en hun effecten op zowel het bos als de beleving van de bezoekers, is er feitelijk een nieuwe situatie ontstaan. Die nieuwe situatie vraagt om een nadere beschouwing van de uitgangspunten. Ook nieuwe inzichten op het gebied van bosecologie nopen tot aanpassing van de doelen en strategie van het bosbeheer.

Deze evaluatie en de adviezen zijn eigenlijk het best terplekke in het bos te bekijken en te bespreken. De schrijver is graag bereid om een en ander in het bos toe te lichten.

Om deze rapportage helemaal te begrijpen en in de juiste context te kunnen zien, is enig inzicht in de achtergrond van bosbeheer handig. De recente publicatie *Twaalf boslessen voor inzicht in bosbeheer* kan hierbij behulpzaam zijn en is te vinden onder boslessen.nl en in een handzaam boekje.

1 Analyse: globale beschrijving bestaande situatie

- 1a Indruk van het gebied
- 1b Het vigerende beheerplan
- 1c Beheer afgelopen periode

1a Indruk van het gebied

Het bosgebied Nimmerdor maakt deel uit van een oud landgoed en behoort tot een van de eerste bebossingen op de zandgrond van de Utrechtse Heuvelrug. Op verschillende plaatsen is het vroegere gebruik herkenbaar in (restanten van) aarden wallen, een sterrenbos, overblijfselen van eikenhak-hout, lanen en bospercelen met productiehout. Door zijn lengte en breedte is de Middenlaan indrukwekkend.

Opvallend is dat, vergeleken met andere bossen op de Utrechtse Heuvelrug, veel bospercelen op Nimmerdor een heel dichte ondergroei hebben van o.a. lijsterbes, berk, hulst, vuilboom en Amerikaanse eik. Mogelijk komt dat doordat het gebied al langere tijd niet begraasd wordt door reeën. Een deel van de oude dennen in het westelijk gedeelte van het bos zijn bijzonder: ze behoren met hun ca 200 jaar tot de oudste bomen van de Utrechtse Heuvelrug!

Nimmerdor vervult een belangrijke functie als wandelbos: het wordt intensief gebruikt, veelal door mensen die er hun hond uitlaten. Maar ook bezoekers zonder hond ("Ik laat mezelf uit") zijn blij met de aangename sfeer van het bos. De parkeergelegenheid is uitstekend, mensen komen ook van elders uit de stad.

Het geluid van de A28 is erg aanwezig, maar lijkt een grote groep bezoekers niet te deren.

1b Het vigerende beheerplan

In de offerteaanvraag voor deze evaluatie is de doelstelling van Nimmerdor als volgt omschreven:

"Er is sprake van een geïntegreerde bosaanpak met een gekozen balans tussen ecologie, cultuurhistorie en recreatie. De omvorming van het bos door het terugdringen van de Amerikaanse eik en de Amerikaanse vogelkers (ten gunste van de PNV) is een belangrijk onderdeel van de aanpak".

De grondgedachte bij het terugdringen van de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers is dat zonder gericht beheer deze zo genoemde exoten door hun sterke groeikracht het bos steeds meer gaan domineren ten koste van de - ecologisch waardevollere - inheemse boomsoorten.

Uitgangspunt is dat het bos moet worden omgevormd in de richting van de zo genoemde PNV (Potentiële Natuurlijke Vegetatie = de begroeiing die er op een bepaalde plaats zou zijn als de mens niet had ingegrepen, dus de meest 'natuurlijke' situatie). In het beheerplan wordt ingeschat dat een deel van het terrein zou bestaan uit een menging van eik en beuk, op andere delen zou het bos bestaan uit vooral eiken, berken en dennen.

1c Beheer afgelopen periode

De afgelopen periode is het bos intensief beheerd. Percelen met naaldbos zijn gedund, er zijn lanen verjongd en er is hard gewerkt aan het terugdringen van de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. Verspreid door het gebied zijn deze soorten gezaagd en geoogst, er zijn bomen geringd en op enkele plaatsen zijn grote bomen omgeduwd. Met name in het westelijk deel van Nimmerdor zijn met het kappen van deze eiken grote kapvlaktes ontstaan. Daarnaast is door het ringen en omduwen van bomen dood hout 'gecreëerd' en zijn inheemse soorten aangeplant.

In het verleden zijn de stobben van de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers om uitlopen (= hergroei vanuit de stobben) te voorkomen, ingesmeerd met Roundup. Recent is door de gemeente als alternatief gekozen voor het rooien van de stobben. Een deel van de gerooide stobben is aan de rand van de open plek gelegd, met als doel honden te weren. Plaatselijk zijn de open plekken ingeplant, onder andere met inlandse eik. Enkele wandelpaadjes zijn afgesloten met takken van gevelde of gerooide bomen met als doel wat grotere 'rustige' percelen te krijgen.

Al met al is het beheer van de afgelopen periode tamelijk intensief geweest: er is in bijna ieder perceel gewerkt, soms met sterke ingrepen. Dat heeft voor veel dynamiek gezorgd.

In de plannen en in de communicatie daarover komen de woorden '*omvorming*' en '*aanpakken*' veelvuldig voor.

2 Evaluatie: beoordelen van plan en uitgevoerd beheer

- 2a Noten bij het bestaande beheer- en werkplan
- 2b Beoordeling van het gevoerde beheer

2a Noten bij het bestaande beheer- en werkplan

Het Beheerplan 2015-2035 zowel als de bijbehorende Werkplannen zijn vakkundig samengesteld. Ze zijn gedegen en op veel aspecten gedetailleerd uitgewerkt.

In het plan wordt op onderdelen erg ver vooruit gekeken. Plannen voor een termijn van enige decennia blijken in de praktijk vaak niet realistisch, omstandigheden (de ontwikkelingen in het bos) en de maatschappelijk wensen veranderen nu eenmaal in de tijd. Het inbouwen van flexibiliteit in het bos is daarop het beste antwoord. Het formuleren van een visie is nuttig, maar het is beter om met het beheer vooral te richten op het nu en niet op een bos dat pas op heel lange termijn te realiseren is. Met gericht beheer is er nu al veel te winnen.

Het plan focust op het versterken van de natuurwaarde van het bos, het herhaalt deze keuze van een eerder beheerplan. Bij natuurwaarde gaat het er om dat het bos een plaats is voor een grote variatie aan dier- en plantensoorten, kortweg de biodiversiteit. Het is een keuze die past in de tijdgeest. Het versterken van de natuurwaarde had op Nimmerdor als belangrijke pijler het terugdringen van de Amerikaanse eik en de Amerikaanse vogelkers. De vraag moet gesteld worden of de natuurwaarde op Nimmerdor in alle gevallen moet prevaleren.

Dat eiken en dennen hier van nature (dus in het niet door mensen gestuurde bos) een rol zouden spelen is niet helemaal juist ingeschat. Gezien de aard van de bodem – en die is weer af te lezen uit de goede groei van allerlei bomen op Nimmerdor - zou van nature de beuk hier het bos domineren. De dennen en de eiken zijn in het (verre) verleden door de mens aangeplant.

Het (intensieve) gebruik van het bos door de bezoekers wordt in het plan behandeld onder de noemer Recreatie. Daarbij gaat het in de plannen vooral om voorzieningen die nodig zijn om het gebruik in goede banen te leiden. Op zich een goede zaak, maar de *belevingswaarde* van het bos, onder andere tot uiting komend in de bosbeelden, krijgt in het plan geen expliciete aandacht. Dat is jammer.

Gezien de ligging in de stad en het feitelijke gebruik functioneert Nimmerdor vooral als wandelbos, maatschappelijk gezien is dat de belangrijkste functie. Met in achtneming van de cultuurhistorische kwaliteiten en de natuurwaarden zou het bosbeheer zich meer op de schoonheid en de belevingswaarde moeten richten. Hoewel het bos momenteel als wandelgebied goed functioneert, liggen er veel kansen om Nimmerdor voor de bezoekers nog aantrekkelijker te maken.

2b Beoordeling van het gevoerde beheer

Het terugdringen van de Amerikaanse eik heeft een grote impact op het boslandschap gehad: een flink stuk laan is gekapt en vervangen door linde; bospercelen die hoofdzakelijk uit Amerikaanse eik

bestonden zijn geveld waardoor (ook enkele grote) kapvlaktes zijn ontstaan en op allerlei plaatsen zijn solitaire dikke Amerikaanse eiken geringd. De kapvlaktes hebben niet alleen een landschappelijk en ecologisch effect. De ontstane open ruimte is weliswaar de eerste jaren ecologisch interessant (er vestigen zich in deze pionierfase allerlei planten en dieren), maar groeit vrij snel weer dicht met bomen en struiken. Die plekken komen daarna voor enkele decennia in een visueel en ecologisch onaanvaardig fase, namelijk een dicht bos met vooral veel dunne staken. Het zal geruime tijd duren voordat het bos weer als volwaardig bos wordt ervaren. Een mooi effect van de ontstane open ruimtes is wel dat - in ieder geval voorlopig – er goed zicht is op de oude grove dennen. Die zijn zorgvuldig gespaard.

Aan de goede bedoelingen van deze ingrepen hoeft niet te worden getwijfeld, maar de vraag moet gesteld of, gezien de hoofdfunctie van dit bos, een en ander niet *te sterk* en *te snel* is aangepakt. Niet alleen de publieke weerstand tegen de ingrepen van de afgelopen periode rechtvaardigt deze vraag, ook uit een oogpunt van *bosontwikkeling* zou een gematigder aanpak in de meeste gevallen te verkiezen zijn geweest.

Het rooien van de stobben (dat is gelukkig op beperkte schaal gebeurd) is voor de bosbodem een evident ongewenste ingreep: het verstoort de ecologische processen die in de bosbodem spelen en veroorzaakt een sterke uitspoeling van voedingsstoffen. Daarnaast zijn de langs de paden verzamelde stobben ronduit lelijk. Ze blijven lang als zodanig in het zicht en illustreren de grofheid van de ingreep, terwijl wandelaars juist hechten aan een natuurlijk en harmonieus bosbeeld. Experiment geslaagd: niet meer doen! Er is een goed alternatief is, zie 4b.

De Amerikaanse eik heeft onmiskenbaar ook positieve kanten: door hun goede groei zijn het relatief snel grote bomen, met hun grote bladeren zijn ze voor velen herkenbaar en gewaardeerd om hun herfstkleuren. De bijdrage van deze boomsoort aan de biodiversiteit van een bos is beperkt, maar recent onderzoek¹ in Duitsland heeft aangetoond dat in de stronken van deze soort ook het *vliegend hert*, een grote en zeldzame keversoort voorkomt. Bij voldoende kwaliteit wordt het hout van de Amerikaanse eik o.a. gebruikt voor het maken van meubels.

Ook de Amerikaanse vogelkers staat de laatste tijd ecologisch in een wat ander daglicht dan voorheen: een behoorlijk aantal insecten en vogels profiteren van deze soort². Ook de invloed van deze soort op de bosbodem is gunstig (een menging van zijn bladeren met de naalden van naaldbomen geeft een betere vorm van humus; daartoe is deze soort destijds ook geïntroduceerd). Dat laat onverlet dat de soort zich van nature sterk kan uitbreiden doordat vogels zijn zaden verspreiden. Hij kan dan vooral in het jong opgroeiende bos een stevige concurrent vormen voor bijvoorbeeld eiken en dennen.

Het creëren van dood hout, zoals voorgenomen in het beheerplan, is gerealiseerd. Zowel liggend als staand dood hout is ruimschoots aanwezig en heeft een evidente ecologische meerwaarde.

Hoewel de lanen buiten de context van deze evaluatie vallen moet gezegd dat de nieuw aangelegde lanen met een verheugend ruim plantverband zijn aangelegd.

¹ https://www.waldwissen.net/wald/baeume_waldpflanzen/nadel/lwf_arthropodenfauna/index_DE

² Amerikaanse vogelkers, van bospest naar bosboom. Bart Nyssen, Jan den Ouden en Kris Verheyen. ISBN: 9789050114523

3 Visie: doelen voor een nieuwe fase

- 3a Leven met Amerikaanse eik
- 3b Bos *ontwikkelen* in plaats van omvormen
- 3c De rol van de beuk
- 3d Meer Beleving
- 3e Benutten van de houtaanwas

3a Leven met Amerikaanse eik

De snelgroeiende Amerikaanse eik is vooral de langzamer groeiende dennen en inlandse eiken de baas. Hij bereikt bovendien een grotere eindhoogte waardoor de (lichtbehoefte) dennen en eiken worden overgroeid.

Op het gebied van het terugdringen van de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers is veel bereikt. De tijd is nu aangebroken om een wat tolerantere opstelling ten aanzien van deze soorten in te nemen. De zorg voor het in bedwang houden van deze boomsoorten is terecht, maar vraagt om een andere benadering: *beheersbaar houden* in plaats van uitroeien. Daarnaast is het realistisch om een zeker niveau van Amerikaanse eik te accepteren, zoals in lanen en in het geval van markante solitaire bomen.

Dat beheersbaar houden kan via een natuurlijke en geleidelijke weg, namelijk door het bos weerbaarder te maken tegen een dominantie van de Amerikaanse eik. Licht is daarbij de sleutel: door schaduwboomsoorten te bevorderen worden de groeimogelijkheden voor de Amerikaanse eik ingeperkt. De Amerikaanse eiken zijn namelijk tamelijk lichtbehoefte en zullen in een donker bos minder kans krijgen. Als – al dan niet met een beetje hulp – de beuk in het opgroeiende bos boven de Amerikaanse eik uit kan groeien, zullen de Amerikaanse eik het vroeg of laat af laten weten.

Bodemverstoring moet zoveel mogelijk worden voorkomen, dat creëert immers een gunstig kiembed voor de zaden, de eikels.

3b Bos *ontwikkelen* in plaats van omvormen

De inzet moet zijn het bos meer geleidelijk in een gewenste richting te ontwikkelen in plaats van rigoureus om te vormen. Dat betekent gebruik maken van natuurlijke processen en waar nodig bijsturen. Het vergroten van het aandeel beuk is daarbij een effectieve methode, de opgroeiende beuken kunnen redelijk concurreren met de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. Daarnaast nemen

de beuken het licht weg voor de opkomende zaailingen. Zo wordt het bos weerbaar tegen ongewenste invloeden en vraagt het niet een eindeloos durende inspanning.

Bos groeit voortdurend. De beheerder heeft de mogelijkheid het bos in een bepaalde richting te laten evolueren, hij kan de ontwikkeling sturen. Sturen bijvoorbeeld door gewenste boomsoorten meer ruimte te geven en zo de samenstelling van het bos te bepalen. De afgelopen periode was *omvorming* het adagium: de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers moesten op korte termijn plaats maken voor inheemse boomsoorten, en dat is tamelijk grootschalig aangepakt. Het is raadzaam nu een meer geleidelijke weg te kiezen. Het is zeker van belang de op de Amerikaanse eik behaalde 'terreinwinst' ten minste te consolideren, maar bij de sturing daarvan in de komende jaren meer gebruik te maken van natuurlijke processen. Door schaduwboomsoorten zoals de beuk, fijnspar, tamme kastanje, linde en esdoorn meer ruimte te geven kunnen deze bomen de Amerikaanse eik – met name de opslag vanuit zaad, de eikels dus - in toom houden.

Bij het uitdunnen van het bos is het zaak de menging van boomsoorten te bevorderen en te sturen in de richting van een kleinschalige bosstructuur, dat wil zeggen een ruimtelijke variatie van hoog en laag, van dicht en meer open. Een dergelijke variatie is gunstig voor de bosfauna, maar ook voor de bezoeker.

Om deze variatie voor zowel de beleving als de biodiversiteit te behouden, zal geregeld enig zaag- en snoeiwerk aan de orde zijn. Grootschalige omvorming of kaalslagen zijn echter niet meer nodig.

3c De rol van de beuk

Voor het op lange termijn in toom houden van de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers op Nimmerdor is de beuk een belangrijkste troef. De beuk wil hier goed groeien. Sterker, van nature, dus zonder menselijke bemoeienis, zou het gebied uit een door beuken gedomineerd bos bestaan. Verspreid door het gebied staan oude beuken en op verschillende plaatsen is natuurlijke verjonging van beuk te vinden. De recent aangeplante inlandse eiken zijn zonder intensieve en langdurige nazorg weinig kansrijk, ze worden immers overgroeid door de berk, lijsterbes, vuilboom en vooral de Amerikaanse eik. Om dat te voorkomen is vele jaren van zorgvuldige 'begeleiding' (lees het consequent weghouden van die soorten) nodig. De ervaring leert dat zoiets niet erg kansrijk is. Het ware beter om in dergelijke situaties beuken aan te planten. Op Nimmerdor zijn bovendien al veel eiken.

Voor het versterken van het aandeel beuk op Nimmerdor is nog een extra argument. De ondergroei van allerlei struiken is op veel plaatsen zo massaal, dat er sprake is van een eenvormige bosstructuur, het bos is van onder geheel 'gevuld', op veel plaatsen kijk je vanaf het pad niet het bos in. Schaduwboomsoorten zoals de beuk, maar ook fijnspar, linde, tamme kastanje en esdoorn kunnen die ondergroei plaatselijk in toom houden, waardoor er meer ruimtelijke variatie ontstaat, dat maakt het bos zowel visueel als ecologisch interessanter.

Dit pleidooi voor meer beuk houdt overigens niet in dat binnen afzienbare tijd het hele bos uit beuk zal bestaan. Enerzijds is het is een langzaam proces, anderzijds, als in de toekomst geoordeeld wordt dat het aandeel beuk te groot is, kan dat eenvoudig aangepast worden: na het afzagen lopen de

stobben van beuken (als enige loofboomsoort) niet meer uit. Dat geeft dus flexibiliteit voor het toekomstige beheer.

3d Meer Beleving

Het zou goed zijn de eerder geformuleerde doelstellingen nog eens onder de loep te nemen. Zeker, 'natuur' is een groot goed in een dergelijk bosgebied, maar beleving van natuur door bezoekers is niet hetzelfde als natuur in de zin van een hoge biodiversiteit. Gezien het publieke eigendom en de strategische ligging van Nimmerdor zou de beleving voor de bezoekers een groter gewicht moeten krijgen. Daarbij moet het gebied nadrukkelijk het karakter van een bos behouden en geen park worden, die zijn elders in de stad te vinden.

Het versterken van de Beleving laat zich goed combineren met het instandhouden en vergroten van de biodiversiteit zowel als het beschermen van de waardevolle cultuurhistorische objecten. Het bestaande beheerplan geeft voor het versterken van deze functies goede suggesties.

3e Benutten van de houtaanwas

In ieder bos groeit hout, ook op Nimmerdor. Vanouds was het produceren van hout een belangrijke doelstelling in vrijwel alle bossen. Vanaf de 70'er jaren van de vorige eeuw hebben de functies natuur en recreatie meer gewicht gekregen. Zeker in een stadsbos als Nimmerdor is de productiefunctie van ondergeschikt belang. Dat neemt niet weg dat als er uit een oogpunt van 'onderhoud' geregeld gezaagd wordt, het verstandig is het vrijkomende hout te benutten.

Er groeit gemiddeld jaarlijks rond de 7m³ hout aan op iedere hectare. Het siert de gemeente dat uit een oogpunt van duurzame benutting van grondstoffen een deel van deze aanwas van hout geoogst wordt, dat scheelt weer wat import van hout.

Al decennia lang wordt in veel bosgebieden aangetoond dat een bescheiden vorm van houtproductie zich goed laat combineren met de belangen van zowel de beleving als de natuurwaarde (dat is ook de werkelijke betekenis van *geïntegreerd* bosbeheer³).

³ Geïntegreerd bosbeheer : praktijk, voorbeelden en achtergronden. J. L van der Jagt, J. M Paasman, L. A. S Klingen, 2000 in Wageningen Expertisecentrum LNV

4 Strategie: hoe die doelen te bereiken

- 4a Extensief beheer
- 4b Zomerse stobbenbehandeling
- 4c De beuk er in
- 4d Bos mooier maken
- 4e Hulp van vrijwilligers

4a Extensief beheer

Het realiseren van de in paragraaf 3 genoemde doelen vraagt voor de komende periode nog wel wat beheersinspanningen. Daarna kan geleidelijk aan het beheer minder intensief worden, dat is gunstig voor zowel de bezoekers als voor de ontwikkeling van het bos zelf.

Voor de komende periode gaat het om de nazorg van de recent bestreden Amerikaanse eik (het is het meest efficiënt om dat op heel korte termijn, lees deze zomer, nog te doen), en om te sturen in de ontwikkeling van jonge bospercelen die ontstaan zijn na het kappen van de grotere bosdelen. Maatregelen om de beleving te verbeteren, zoals het vrijstellen van beeldbepalende bomen kunnen in de tijd gespreid worden.

Het wegnemen van bos over een grotere oppervlakte in een keer, is niet gewenst en ook niet nodig. Als verjonging aan de orde is, dan is kleinschalige groepenkap geëigend, met gaten van bijvoorbeeld niet groter dan de hoogte van de omstaande bomen. Op die manier blijft ook het bosklimaat behouden.

Voor de Amerikaanse eik geldt dus beter *beheren* dan *bestrijden*. Er is een aantal plaatsen waar nu Amerikaanse eik staat van zo'n 5 tot 10 meter hoog. Zolang deze bomen geen zaad dragen doen ze feitelijk weinig kwaad. Het is raadzaam deze bomen voorlopig door te laten groeien - ze zullen zichzelf wat uitdunnen - en te wachten tot de stammen dikker zijn geworden. Daarna zijn er minder stammen en is het eenvoudiger en kansrijker om na afzagen de uitlopers kort te houden (zie hierna).

Op verschillende plaatsen in het bos zijn jonge beuken in de ondergroei te vinden. Het is verstandig deze jonge bomen dunningsgewijs ruimte te geven en zo de groei van de beuken te bevorderen.

Het op Nimmerdor gehanteerde systeem van werkblokken waarbij eens in de vijf jaar in een deel van het gebied gewerkt wordt is goed hanteerbaar. Voor de benodigde nazorg van opslag van Amerikaanse eik kan het nodig zijn daar plaatselijk van af te wijken.

4b Zomerse stobbenbehandeling

Na het omzagen van loofbomen (met uitzondering van beuken) ontwikkelen zich vanuit de stobbe nieuwe scheuten. Het eerste jaar zitten deze scheuten nog heel los, ze zijn makkelijk met de hand van de stobben te breken, wat de hergroei van de boom zal stoppen. Mogelijk dat het jaar daarna zich op enkele bomen nog wat scheuten vormen, en de behandeling herhaald moet worden, maar

daarna is de boom afgestorven. In vakkringen van bosmensen wordt / werd met 'stobbenbehandeling' het insmeren van de stobben met Roundup bedoeld. De hier voorgestelde zomerse methode is gifvrij.

Deze manier van werken is redelijk arbeidsintensief, maar leent zich uitstekend voor vrijwilligerswerk. Het is wel zaak dat als in de winterperiode ergens Amerikaanse eik of Amerikaanse vogelkers gezaagd wordt, dat te registreren, zodat de zomer erna de stobbenbehandeling kan plaats vinden. Het volgend groeiseizoen zitten de scheuten aanzienlijk vaster aan de stobben.

4c De beuk er in

Verspreid door het gebied staan oude beuken en op verschillende plaatsen is natuurlijke verjonging van beuk te vinden. Bij het uitdunnen van het bos en de verzorging van de jonge bospercelen is het goed de beuken extra ruimte te geven. Op plekken waar inplant aan de orde is, zou beuk de voorkeur moeten krijgen.

De beuk mag in dit verband wat breder opgevat worden. Het gaat feitelijk om schaduw gevende boomsoorten. Dus ook linde, tamme kastanje, fijnspar (Nimmerdor), haagbeuk en esdoorn komen in aanmerking. Op de wat de bodem betreft rijkere delen is de aanplant van linde aan te raden. Linde geeft namelijk een wat rijker strooisel (afgefallen blad) en kan op termijn de verzuring van de bosbodem wat neutraliseren. De linde haalt namelijk wat kalk uit de bodem en dat komt via het blad op de bosbodem terecht, dat kan op termijn interessante vegetaties geven.

4d Bos mooier maken

Voor de beleving is het van belang dat mensen het bos (buiten de lanen) zoveel mogelijk als natuurlijk ervaren, dus niet door mensenhand gevormd. Dat betekent streven naar harmonieuze bosbeelden die zoveel mogelijk een natuurlijke indruk maken. Daarnaast wordt afwisseling van bostypen gewaardeerd: afwisseling van donker/licht, naald/loofbos, open/gesloten, etc. Ook dikke bomen en gemengde bossen met een kleinschalige afwisseling in bosstructuur (hoog en laag) zijn aantrekkelijk voor wandelaars.

De openheid en daarmee zichtbaarheid in het bos zal van nature toenemen als het aandeel beuk groter wordt. Beuken onderdrukken immers de (aanwezige overmaat aan) struiken.

Op Nimmerdor zijn veel aanknopingspunten om bepaalde plekken in het bos meer herkenbaar te maken. Niet overal hetzelfde 'vlakke' bosbeeld, maar het bos meer laten *articuleren*. Dat kan door

bijvoorbeeld dikke bomen met grote kronen of anderszins markante bomen meer in beeld te laten komen.

Hier en daar staan heel bijzondere bomen zoals een tweehonderdjarige den langs een van de kleinere paden in het westelijk deel. Deze boom is lang geleden scheef gewaaid, en blijven leven! Hij heeft een volledig nieuwe kroon gevormd. Een historisch en biologisch interessant fenomeen, prachtig om te zien en veel over te vertellen!

Daarnaast is veel te bereiken door meer vrij zicht naast de paden te maken, zodat men het bos in kan kijken en niet tegen een dichte wand aan kijkt.

Ook (kleine) open plekken verrijken de beleving voor de bezoeker: je kunt een stuk van je afkijken en als de zon schijnt is het er wat warmere. Die zijn bijvoorbeeld te maken op plaatsen waar vegetaties van bosbes en stuikheide te vinden is.

Bij de (zaag-) werkzaamheden in het bos is het van belang de sporen van menselijk activiteit zoveel mogelijk te beperken. Insporing van machines moet sowieso vermeden worden, maar ook zaag-restanten (stukken afgezaagde stammen) beter opruimen of buiten beeld in het bos leggen zou een goede zaak zijn.

4e Hulp van vrijwilligers

Op Nimmerdor is al vele jaren veel werk verricht door vrijwilligers; in eerdere jaren bijvoorbeeld door studenten en mensen met een taakstraf, het laatste jaar door vrijwilligers onder leiding van het IVN. Ook bij de hier beschreven strategie is de hulp van vrijwilligers feitelijk onontbeerlijk. Daarbij komt dat een deel van de boswerkzaamheden zich heel goed leent voor vrijwilligers. Naast de genoemde stobbenbehandeling en het uittrekken van de jonge zaailingen van Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers is het open maken en houden van delen van stroken langs paden en plekken met fraaie vegetaties heel goed met handgereedschap te doen.

Voor de stobbenbehandeling dient de beheerder zorgvuldig te communiceren waar gezaagd is, zodat de zomerse nazorg adequaat plaats kan vinden. Een (nog te maken) beheerkaart met vakken en afdelingen, zodat de locatie goed is aan te geven, zal daarbij behulpzaam zijn.

Zaagwerk en vooral het open houden van delen van het bos zal nodig blijven. Mooi werk voor vrijwilligers van het IVN, mede doordat het snel zichtbaar resultaat geeft.

Samenvatting

Nimmerdor is een afwisselend bosgebied en wordt doorsneden door enkele fraaie lanen. Veel bospercelen hebben een dichte ondergroei van struiken. De dennen in het westelijk deel behoren tot de oudste bomen van de Utrechtse Heuvelrug. Het gebied wordt intensief gebruikt door wandelaars, veelal met hond.

In lijn met de plannen was het beheer van de afgelopen periode gericht op het verhogen van de natuurwaarde. Naast bijvoorbeeld het creëren van dood hout voor een rijkere insecten- en vogelleven ging het daarbij vooral om het terugdringen van het aandeel Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. Op dat vlak zijn forse stappen gemaakt, in de ogen van sommigen te fors en te snel, maar er is onmiskenbaar veel bereikt.

De tijd is rijp om vanaf nu een meer gematigde houding ten opzichte van de Amerikaanse eik aan te nemen, meer gericht op *in toom houden* in plaats van *bestrijden*. Dat betekent: consolideren van de behaalde resultaten door goede nazorg, het waar nodig en mogelijk *geleidelijk* terugdringen door middel van dunning in plaats van kaalkap. Basisgedachte daarbij is het accepteren van een zeker aandeel Amerikaanse eik en tegelijkertijd het bos weerbaarder maken zodat deze soort niet de overhand krijgt. Met een groter aandeel beuk – te realiseren door dunningen = ruimte geven aan aanwezige jonge beuken en door aanplant van beuken – zal de Amerikaanse eik op termijn makkelijker in de hand te houden zijn. Ook andere schaduwboomsoorten zoals linde, tamme kastanje en esdoorn kunnen deze rol vervullen.

Voor de bestrijding van de opslag van Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers is een zomerse stobbenbehandeling een goed alternatief voor het gebruik van Roundup en het stobbenrooien. De nazorg is goed met vrijwilligers uit te voeren, maar vraagt om een alerte organisatie.

Het gebruik als wandelgebied is welbeschouwd de belangrijkste maatschappelijke functie van Nimmerdor. Het beheer zou zich daarom meer moeten richten op het versterken van de beleving. Op allerlei plaatsen liggen mogelijkheden om het aanzien van het bos te verfraaien en bijzondere bomen en markante plekken te accentueren, zoals de scheef gewaaide 200-jarige den die nog altijd goed groeit. Veel wandelpaden zijn smal en begrensd door een dichte ondergroei met struiken. Het terugnemen van deze dichte onderbegroeiing direct naast de paden is aan te bevelen omdat het voor wandelaars aangenamer is om een stuk het bos in te kunnen kijken.

Naast de inzet van een professionele beheerder (o.a. voor het bleswerk) en dito uitvoerders zijn vrijwilligers feitelijk onontbeerlijk voor het onderhoud van dit fraaie wandelbos.